

Zorica Kovačević
Univerzitet u Beogradu

METAJEZIK I KULTURNO POSREDOVANJE NA PRIMERU ŠVEDSKIH KONSTRUKCIJA S KOORDINACIJOM I PSEUDOKOORDINACIJOM

Sažetak: U odnosu na kompleksnost jezičko-kulturnog sistema, proces prevođenja na nivou metajezika kao lingvističkog, ali i kulturnog fenomena, čak i u praksi može predstavljati sponu između kategorija poput funkcionalnosti prevoda, stepena njegove konvencionalnosti i komunikativnosti. Kao primer, u međujezičkom posredovanju između švedskog jezika i našeg, konstrukcije s koordinacijom i pseudokoordinacijom, konkretno, specifične za švedski jezik, mogu poslužiti kao dobra osnova za pokazivanje i razumevanje kulturnih markera u tekstu na ciljnom jeziku, u ovom slučaju na srpskom. Rezultati ovakve kontrastivne analize su od velikog značaja kako za teoretsku i praktičnu nastavu prevođenja, tako i za dalju prevodilačku praksu.

Cljučne reči: translatologija, metajezik, švedski jezik, studije kulture

1. Uvod

Kako u tradicionalnom, tako i u savremenom smislu značaja implementacije nastave stranog jezika, metajezičko i kulturno posredovanje u podstiču na tekstualnu recepciju i produkciju, a posredno i na sticanje aktivne jezičke kompetencije. Usvajanje znanja o apstraktnim pojmovima i, posledično, konkretna i adekvatna primena jezika predstavljaju odlučujuć korak u razvoju svakog govornika.

Pomenuti proces se razvija i uvežbava tokom nastave stranog jezika, jer ni u kom slučaju nije reč o procesu koji se odvija automatski. Metajezička kompetencija u tom procesu obavlja dvostruku ulogu: kao alat za usvajanje novih pojmova i kao jezičko sredstvo za opisivanje samog jezi-

ka. Model nastave koji se oslanja, između ostalog, i na opisivanje specifičnosti metajezičkog nivoa ima odlučujuću ulogu u sticanju (inter)kulturalne kompetencije i razvoj jezičke. Štaviše, tematski uređena nastava stranog jezika, koja ne zaobilazi, inače, apstraktne i implicitne celine, ima za cilj da konstruiše interni ili zajednički jezik kojim će se u nastavi opisivati i komentarisati konkretne jezičke pojave. Ovde se, međutim, postavljaju i dva ključna pitanja u vezi s metajezičkim i kulturnim posredovanjem: pre svega, pitanje u vezi s terminološkim okvirom u radu na razvoju jezičke i tekstualne produkcije, ali i preispitivanje različitih modela konkretizacije metajezika u nastavi. Veliki deo tih modela konkretizacije apstraktnog i obimnog metajezičkog materijala iziskuje interaktivnu nastavu, koja se realizuje putem adekvatne jezičke odnosno tekstualne produkcije na stranom jeziku.

Cilj ovog rada je da pokaže neke od domena upotrebe konstrukcija s koordinacijom odnosno pseudokoordinacijom u švedskom jeziku, strategije za adekvatno interlingvističko i interkulturno prenošenje u ciljni jezik koji je, u ovom slučaju, srpski, kao i pojašnjavanje nekih od konkretnih izazova u nastavi stranog jezika i prevođenja koji se javljaju u ovladavanju metajezičkom kompetencijom.

2. Neki od primera upotrebe švedskih konstrukcija s koordinacijom

Švedski jezik obiluje konstrukcijama s koordinacijom (šv. *samordning*) i pseudokoordinacijom (šv. *pseudosamordning*). Pored pomenutih, izdvajaju se i konstrukcije s finalnim udvajanjem (šv. *svansdubbling*).¹ U konstrukcijama s koordinacijom i pseudokoordinacijom se koordinišu/pseudokoordinišu rečenični segmenti najčešće zbog naglašavanja intenziteta ili durativnosti radnje, zbog gradacije značenja i sl. Ovim postupkom se mogu koordinisati/pseudokoordinisati razne vrste sintagmi – imeničke, glagolske itd. Takođe, iako se koordinišu rečenični segmenti koji se uglavnom razlikuju, ponekad se, u posebnim slučajevima, koordinišu istovetni segmenti.²

¹ Pojava finalnog udvajanja (na švedskom jeziku *svansdubbling* od kombinacije pojmova *svans* (srp. *rep*) i *dubbling* (srp. *udvajanje*)) se u gramatikama švedskog jezika opisuje kao jezička situacija u kojoj se, formalno, ista ili slična vrsta sintagme u istom značenju javlja na kraju rečenične konstrukcije (Jörgenssen/Svensson 1989: 151).

² Jezički primeri u ovom radu su preuzeti iz gramatika *Nusvensk grammatik* i *Svenska Akademiens grammatik* kao referencijalnih gramatika švedskog jezika.

U slučajevima kada se dva (ponekad i više) identičnih izraza koordinišu zbog naglašavanja intenziteta radnje, ponavljaju se glagoli kojima se izražava trajnost radnje, na primer:

(1) Han skar sina mörtar, och Kalle *åt och åt* [...]. (Sekao je bodorke, a Kale je *jeo i jeo* [...].)

(2) Verners kartotek över försvunna människor bara *växte och växte* [...]. (Vernerova kartoteka nestalih ljudi je *nezaustavljivo rasla* [...].)

(3) Dörren slets upp och där stod Pamela och bara *skrek och skrek och skrek*. (Iznenada su se otvorila vrata kod kojih je Pamela *neprekidno urlala* [...].)

Prevod u navedenim primerima može u srpskom jeziku biti realizovan na više načina: pre svega, konstrukcijom koordinacije s veznikom *i* (iako se u mnogim primerima može upotrebiti i naša konstrukcija s rečcom *li*, recimo *jede li jede*), ali i konstrukcijama koje sadrže kombinacije priloga i glagola. Ovde konkretno, u slučaju nastave prevođenja, razmatranje primera bi podrazumevalo upotrebu terminoloških rešenja poput *priloških sintagmi* ili, pak, *paratagmatskih odnosa*.

Pojedinim konstrukcijama koordinacije se u švedskom jeziku opisuje trajnost radnje, na primer:

(4) Vi bara *vann och vann*. (*Pobeđivali smo i/li pobeđivali*, odnosno *Neprestano smo pobeđivali*.)

Takođe, švedske konstrukcije kojima se izražava komparativ često se koordinišu uz pomoć švedske sveze *och* (srp. *i*) čime se postiže svojevrsna gradacija u iskazu:

(5) Han blev *tröttare och tröttare*. (Umarao se *sve više*.)

(6) Han arbetade *mindre och mindre* för varje dag som gick. (Svakim danom je radio *sve manje*.)

(7) Han gick omkring med henne, och det blev *mörkare och mörkare*. (Dok se šetao s njom, smrkavalo se *sve više*.)

(8) Sen kom hon hit *oftare och oftare*. (A zatim je ovamo dolazio *sve češće*.)

U navedenim primerima koordinacije s veznikom *och* (srp. *i*), kojim se u švedskom jeziku vrši gradacija značenja, zanimljivo je uočiti da se u prevodu na naš jezik veoma često koriste konstrukcije koje takođe opisuju gradaciju, ali putem komparativne konstrukcije *sve+ komparativ pri-*

deva. Upravo se na ovakvim primerima mora napomenuti da adekvatno, prevodno, stilsko, jezičko rešenje na našem jeziku ne bi trebalo uvek da uključuje model ponavljanja prideva u komparativu (recimo, radije *Radio je sve manje* nego *Radio je manje i manje*), iako je ta vrsta konstrukcija u pojedinim žanrovima, na primer pri prevođenju beletristike, prihvatljivija i češća u upotrebi nego u nekim drugim. Uopšte, nemotivisano ponavljanje konstrukcija u prevodu na naš jezik je česta greška prevodilaca koji uče – ona se dešava, uglavnom, zbog nepažnje ili, recimo, zbog nedostatka učestalije prevodilačke prakse, te na ovu vrstu grešaka treba stalno skretati pažnju u nastavi prevođenja.

U švedskom jeziku nije neuobičajena pojava da se koordinišu imeničke sintagme (obično indefinitno pluralne i divduativne imenice) u smislu kvantitativne intenzifikacije. U nastavi je, u ovom slučaju, neophodno skrenuti pažnju i na to da se pri koordinisanju ovog tipa poslednji segment u nizu često upotpunjuje prilogom *åter* (srp. *još*, *iznova* i sl.).

(9) Han tänker på bara *mat och mat*. (Misli *samo na hranu*.)

(10) Det var rop på *blod, blod och åter blod* [...]. (Vapili su za *još krvi*.)

Treba uočiti i to da se, kao i u našem jeziku, i u švedskom osnovni brojevi mogu samostalno koordinisati u smislu grupisanja. Praktična prevodilačka instrukcija bi, u pomenutim slučajevima, podrazumevala ekonomisanje u konstruisanju adekvatne sintagme na našem jeziku ili, pak, dodavanje u prevod segmenta koji bi bio i kontekstualno opravdan, na primer:

(11) [...] alla var uppställda *fyra och fyra* i rad, i storleksordning, pojkarna till höger och flickorna till vänster. (Bili su poređani po visini, *po četvoro* u redu, dečaci na desnoj strani, devojčice na levoj.)

(12) Hon ville plantera buskarna *fem och fem*. (Želela je da žbunove zasadi *u grupama od po pet*.)

Primere koordinacije u leksikalizovanim konstrukcijama nalazimo i u švedskom i u srpskom:

(13) Den skulle vara *så och så lång och så och så bred*. (*Tolika i tolika* dužina, *tolika i tolika* širina.)

(14) Hon hade dansat med både *den och den*. (Plesala je *i s ovim i s onim*.)

(15) [...] jag längtar till *den och den* dagen, för då ska jag göra *det och det*. ([...] čeknem za *tim i tim* danom, jer ću tada raditi *to i to*.)

Ponavljjanje segmenata u prevodu je u pomenutom slučaju, kako se može videti u primerima, daleko učestalije, te se može napomenuti da u velikoj meri odgovara načinu realizacije u našem jeziku.

Jedan od najznačajnijih slučajeva jezičko-kulturne markiranosti u vezi s konstrukcijama s koordinacijom je primer konstrukcija koordinisanih svezom *och* (srp. *i*) u kojima se, u konotativnom smislu, naglašava poslednji član konstrukcije. Ovaj tip švedskih konstrukcija je, uz solidnu jezičku kompetenciju, lako uočljiv u govoru. Međutim, do problema može doći ako se iskaz u pisanoj formi prenosi na drugi jezik, jer bez dovoljno dobre jezičke, ali i kulturne kompetencije ovaj tip konstrukcija predstavlja nepoznanicu neiskusnim prevodiocima. Jedna od najznačajnijih napomena je, svakako, to da ovaj tip koordinacije najčešće nije realizovan uz pomoć rečenice same po sebi, ali predstavlja ishodište za modifikovani komentar u sledećoj rečenici, na primer:

(16) – När köpte du den här lyxvillan? – *Lyxvilla och lyxvilla*, den är väl som hus är mest. (– Kad si kupila ovu luksuznu kuću? – Kuća k'o kuća, *kakvih sve luksuznih ima.*)

(17) – Känner du honom? undrade jag. – *Känner och känner*, sa Henry. Ingen känner väl Allan, men jag har varit uppe hos honom ett par gånger. [...]) (– Poznaješ li ga? upitah. *Pa, onako*, reče Henri. Alana niko istinski ne poznaje, ali navraćao sam gore kod njega par puta.)

U jezičkim situacijama prikazanim u primerima pod (16) i (17) prevodilac treba da premosti kako jezičku, tako i kulturnu posebnost švedskih konstrukcija uz pomoć adekvatnog prenošenja smisla čak i kad to podrazumeva podrobniju intervenciju među konstrukcijama na ciljnom jeziku.

Navedenim konstrukcijama su, u jezičko-kulturnom, ali i u smislu prevodilačke prakse, veoma slične one koje se odnose na koordinaciju imeničkih sintagmi u značenju raznovrsnosti, kao što su, recimo, primeri:

(18) Det finns ju *rosor och rosor*. (Pa, ruža ima *i ovakvih i onakvih.*)

U švedskom jeziku su, dakle, ustaljene konstrukcije koordinacije s veznikom *och* (srp. *i*) uz pomoć kojih se, u govoru, veoma lako identifikuje konotativni segment. Do problema dolazi kada se iskaz prenosi u pisanom obliku, a situacija se dodatno usložnjava tokom procesa prevodenja. Upravo na primeru pomenutih i njima sličnih konstrukcija se uvežbavaju i jezička i kulturna kompetencija. Dodatno, mnogi švedski izrazi su, u

stvari, leksikalizovane koordinativne konstrukcije sa sličnim značenjem: *lugn och ro, frisk och sund*, odnosno u našem jeziku ekvivalentni izrazi *mir i tišina, zdrav i čitav* itd.

3. Neki od primera upotrebe švedskih konstrukcija s pseudokoordinacijom

Pseudokoordinativne konstrukcije su, kako ćemo videti, u švedskom jeziku nešto specifičnije za pojedina domene upotrebe. Za početak, treba napomenuti to da se pojedine vrste glagola mogu prozodijski i semantički koordinisati unutar konstrukcije koja podrazumeva povezivanje pomoćnog glagola sa glavnim glagolom uz pomoć sveze *och* (srp. *i*), kao u primerima:

(19) Mikael har *gått och förlovat* sig. (Mikael *se verio*.)

U pomenutom primeru je u prevodu izostavljen švedski glagol *gå* (srp. *ići, otići* itd.) pre svega zbog redundantnosti u slučaju konstrukcije koja bi, u doslovnom prevodu, mogla da izgleda, recimo, kao *Mikael je otišao da se veri*, ali i zbog ekonomičnosti prevoda. Upravo je ova napomena i najznačajnija kada je reč o ovoj gramatičkoj jedinici koja se u obzir uzima u nastavi prevođenja.

Prvi deo glagolske sintagme unutar konstrukcija sa pseudokoordinacijom čine razne vrste glagola, a ovde ćemo navesti samo neke: (a) glagoli kojima se označava mirovanje, (b) glagoli kojima se označava premeštanje, (c) glagolske sintagme kojima se iskazuje aktivnost, (d) glagoli za iskazivanje učtivnosti i (e) glagoli koji vrše funkciju medija.

(20) Hon *sitter* alltid (i soffan) *och röker* turkiska cigaretter. (Uvek *sedi* (na kauču) *i puši* turske cigarete.)

(21) Hon *gick* (till affären) *och handlade* mjölk. (*Otišla je* (do prodavnice) *i kupila* mleko.)

(22) {Börja/Forsätt/Sluta} *och skrik!* ({Počni/Nastavi/Prestani} *da vičeš!*

(23) Hon *var vänlig och hjälpte* mig med väskan. (*Ljubazno mi je pomogla* da ponesem torbe.)

(24) De *ringde och meddelade* mig resultatet i går. (Juče su me *nazvali da mi jave* rezultate.)

Na primerima se mogu uočiti strategije za prevođenje konstrukcija s pomenutim vrstama glagola. U nekim slučajevima je to ostavljanje glago-

la koji nosi značenje mirovanja, premeštanja itd, dok se negde pribegava adekvatnijoj konstrukciji u prevodu na naš jezik.

Osim u specifičnim, gorepomenutim slučajevima, granica između pseudokoordinacije i koordinacije u švedskom jeziku nije oštra. U principu, što je veća udaljenost između dva svezom povezana glagola u rečeničnoj pozicionoj shemi, to je i njihova koordinativna, to jest pseudokoordinativna veza slabija, a upravo na to treba obratiti pažnju i pri prevodenju, na primer:

(25) *Mona satt och sydde i det blå rummet.* (Mona je (*sedela*) i *šila* u plavoj sobi.)

(26) *Mona satt tyst som en mus i det blå rummet och sydde på sin klänning.* (Mona je u plavoj sobi *sedela* tiho poput miša i *šila* haljinu.)

Opisane, ali i mnoge druge konstrukcije i primeri se ne mogu odvojiti od metajezičkih komponenata, pre svega na terminološkom nivou, ali i u smislu kulturnog posredovanja i pronalaženja adekvatnih prevodilačkih rešenja u međujezičkom i međukulturnom posredovanju između švedskog jezika i našeg.

4. Zaključne napomene

Usavršavanje strategije koja s vremenom omogućava samostalnost u uočavanju i prevodenju specifičnih jezičkih konstrukcija potpomognuto je adekvatnom sposobnošću za razumevanje i poređenje metajezičkih baza u dva ili više jezika, kao i njihovom primenom. U praksi, nastava prevodenja mora da inkorporira i složenije lingvističke aspekte bilo da je reč o razmatranju prisustva ili odsustva metajezičkih osobenosti u dva različita jezika, recimo, u smislu terminologije pojam *utrum* za zajednički gramatički muški i ženski rod naspram pojma za srednji rod *neutrum* u švedskom jeziku, karakteristike padeškog sistema, u smislu naziva za padeže (*partitiv, elativ, ilativ, translativ* itd.) ili, pak, terminološkog rešenja kojim se opisuje *rodno-neutralna lična zamenica* (fi. *hän*) u finskom jeziku, bilo da je reč o strukturnim specifičnostima u dva jezika koje rezultuju različitim konstrukcijskim rešenjima, a posledično i postavkama odnosa na metajezičkom nivou.

Složeniji aspekti u nastavi jezika iziskuju neuporedivo veći broj mogućnosti za interakciju unutar zadatih konteksta koji se, s druge strane, oslanjaju na metajezik. Cilj procesa je sticanje uvida u varijabilnost metajezika, kao i njegova kontekstualizacija u paktičnoj nastavi jezika (Sc-

hlepppegrell 2013). Ovim putem se jezička kompetencija stiče upotrebom jezičkog sistema kako bi se realizovalo značenje, a uz pomoć jezičke interakcije koriste jezička rešenja za razumevanje potencijala samog jezičkog sistema. Nadalje, i nastava u kojoj se kombinuju rad na razvoju jezičke i kulturne kompetencije podrazumeva uvođenje metajezičke terminologije i, posledično, načina za podsticanje tekstualne produkcije na stranom jeziku (Hajer & Meerstringa 2014). Kao složeni sistem, jezik i kultura su neodvojivi, posebno u slučaju kada se kultura u najširem smislu definiše kao sveukupnost znanja, stručnosti i percepcije (Snell-Hornby 1988).

Obuka prevodilaca treba da obuhvati razmatranje i usvajanje kulturnih aspekata unutar procesa međujezičkog posredovanja, kako u domenu književnih, tako i u domenu neknjiževnih izvora. Imajući u vidu to da je funkcionalnost prevoda jedan od najznačajnijih faktora za ispunjavanje njegove adekvatnosti, od posebnog značaja je sagledavanje njenog referencijalnog aspekta u odnosu na ispravnost i razumljivost prevoda, fatičkog u odnosu na stepen konvencionalnosti prevoda ili na stepen usklađenosti s normama ciljnog jezika i apelativnog aspekta u smislu komunikativnosti prevoda kao nekih od najznačajnijih aspekata u prevodnom procesu.

Literatura:

- Hajer, M. & Meerstringa, T. (2014). *Språkinriktad undervisning: en handbok*. Stockholm: Hallgren & Fallgren.
- Jørgensen, N. & Svensson, J. (1989). *Nusvensk grammatik*. Kungälv: Liber.
- Nord, C. (1997). Defining Translation functions. The translation brief as a guideline for the trainee translator. In W. Lorcher (ed.) *Ilha do Desterro nr. 33. A Journal of English Language, Literatures In English And Cultural Studies*. Universidade Federal de Santa Catarina: Florianópolis, 41-55. <<https://periodicos.ufsc.br/index.php/desterro/article/view/9208/9484>> (Poslednji pristup 22.VII 2018.)
- Schlepppegrell, M. J. (2013). *The Role of Metalanguage in Supporting Academic Language Development*. Language Learning 63: Suppl. 1, Language Learning Research Club, University of Michigan.
- Snell-Hornby, M. (1988). *Translation Studies: An Integrated Approach*. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins.
- Telleman, U. et al. (2010). *Svenska akademiens Grammatik*, vol. 4. Stockholm: Svenska akademien.

Zorica Kovačević

**METALANGUAGE AND CULTURAL MEDIATION. THE EXAMPLE
OF COORDINATIVE AND PSEUDO-COORDINATIVE
CONSTRUCTIONS IN SWEDISH**

Summary: Categories such as communicative translation, its functionality and/or conventionality can be studied in connection with the complexity of any given linguistic and cultural system, analyzed through the metalinguistic segment of translation process, both as language and cultural phenomena. Swedish coordinative and pseudo-coordinative constructions can be used as an example for presenting and understanding textual cultural markers in a target language, in this particular case being Serbian. The results of the abovementioned contrastive analysis are very useful both for theoretical and applied education of translators and their future professional experience.

Key words: translation studies, metalanguage, the Swedish language, cultural studies